

Inštitút environmentálnej politiky

Analýza odkandalizovania Slovenska

December 2024

Analýza 18

Inštitút environmentálnej politiky je nezávislý analytický útvar pri Ministerstve životného prostredia SR. Naším poslaním je poskytovať kvalitné a spoľahlivé analýzy a prognózy v oblasti životného prostredia pre slovenskú vládu a verejnosť.

Ministerstvo
životného
prostredia
SR

Upozornenie

Materiál prezentuje názory autorov Inštitútu environmentálnej politiky (IEP), ktoré nemusia nutne odzrkadľovať oficiálne názory Ministerstva životného prostredia. Cieľom publikovania analýz je podnecovať a zlepšovať odbornú a verejnú diskusiu na aktuálne environmentálne témy. Citácie textu by preto mali odkazovať na IEP (a nie MŽP SR) ako autorov týchto názorov.

PodĎakovanie

Za podnetné pripomienky ďakujeme našim recenzentom a recenzentke, kolegom a kolegyniam z Výskumného ústavu vodného hospodárstva, Environmentálneho fondu, sekcie vôd a sekcie environmentálnych programov a projektov MŽP SR, ako aj vodárenským spoločnostiam a obciam.

Súčasťou analýzy sú poznatky získané na študijných návštevách v Českej a Poľskej republike v rámci projektu Public Administration Cooperation Exchange. Naše podĎakovanie preto patrí aj Štátnemu fondu životného prostredia Českej republiky, Štátnemu vodohospodárskemu podniku Poľské vody a Národnému fondu životného prostredia a vodného hospodárstva Poľskej republiky.

Recenzné konanie

Na základe recenzných posudkov od Marianny Príkazskej (MŽP SR), Mareka Brunovského (BVS a. s.) a Petra Hrončeka (ÚHP MF SR).

Autori

Zuzana Došeková
Martin Gális
Kristína Mojzesová
Mária Široká

zuzana.dosekova@enviro.gov.sk
martin.galis@enviro.gov.sk
kristina.mojzesova@enviro.gov.sk
maria.siroka@enviro.gov.sk

Obsah

Obsah.....	3
Zoznam tabuliek, grafov, máp a boxov.....	4
Zoznam skratiek	5
Zhrnutie	6
1 Prečo sa oplatí budovať kanalizácie	8
1.1. Environmentálne a zdravotné riziko.....	8
1.2. Medzinárodné záväzky.....	9
2 Prečo napredujeme pomaly	14
2.1. Doterajšie tempo a náklady výstavby.....	14
2.2. Problémy pri príprave projektov	17
2.3. Nástrahy financovania z verejných zdrojov	19
3 Čo môžeme zlepšiť	21
3.1. Strategické plánovanie a financovanie.....	21
3.2. Administratívne procesy	22
3.3. Dáta, kontroly, sankcie.....	24
Bibliografia	26
Prílohy	27

Zoznam tabuliek, grafov, máp a boxov

Tabuľka 1: Porovnanie kritérií stanovovania aglomerácií	11
Tabuľka 2: Počet aglomerácií nad 2 000 EO spĺňajúcich cieľ pripojenia 98 %, resp. 85 %	12
Tabuľka 3: Čerpanie podpory zo zdrojov EÚ na výstavbu kanalizácií od roku 2002	15
Tabuľka 4: Priemerný ročný objem prostriedkov na výstavbu kanalizácií za roky 2021 - 2023 ..	15
Tabuľka 5: Alokácia verejných zdrojov v období 2021 – 2027 a celkové náklady na dobudovanie kanalizácií	16
Tabuľka 6: Potenciálne počty aglomerácií nad 1 000 obyvateľov podľa hustoty obyvateľstva ...	21
Tabuľka 7: Problémy investorov pri financovaní kanalizácií z OP KŽP (2014 – 2020) a zmeny v P SK (2021 – 2027)	29
Tabuľka 8: Trvanie administratívnych procesov v OP KŽP a P SK (kalendárne dni).....	31
Graf 1: Miera pripojenia obyvateľstva na kanalizáciu v EÚ v roku 2022 v %.....	8
Graf 2: Porovnanie vstupných a prevádzkových nákladov na kanalizáciu a žumpu pre domácnosť (tis. eur)	12
Graf 3: Lineárna projekcia rastu % obyvateľov pripojených na kanalizáciu	14
Mapa 1: Miera pripojenia obyvateľstva na kanalizáciu v obciach SR v roku 2023 v %	9
Mapa 2: Karta obce Hořice v Královohradeckom kraji	18
Mapa 3: Počet obyvateľov nepripojených na kanalizáciu v obciach SR v roku 2023	27
Mapa 4: Príklad problému určenia zastavaného územia – obec Malčice, okres Michalovce	28
Box 1: Smernica Rady 91/271/EHS o čistení komunálnych odpadových vôd.....	10
Box 2: Obmedzenia indikátora EO	11
Box 3: Nová smernica o čistení komunálnych odpadových vôd	13
Box 4: Financovanie kanalizácií a ČOV v Poľskej a Českej republike	16
Box 5: Problémy s vodovodmi.....	19
Box 6: Ako určiť zastavané územie v obci	28

Zoznam skratiek

ČOV	Čistiareň odpadových vôd
EK	Európska komisia
Envirofond	Environmentálny fond
EO	Ekvivalentný obyvateľ
EŠIF	Európske štrukturálne a investičné fondy
EÚ	Európska únia
IPS	Individuálne a iné primerané systémy
IS	Informačný systém
MGMŽŚ	Ministerstwo Gospodarki Morskiej i Żeglugi Śródlądowej (Ministerstvo morského hospodárstva a vnútrozemskej plavby)
MIRRI SR	Ministerstvo investícií, regionálneho rozvoja a informatizácie Slovenskej republiky
MŽP SR	Ministerstvo životného prostredia Slovenskej republiky
NFOŚGW	Narodowy Fundusz Ochrony Środowiska i Gospodarki Wodnej (Národný fond životného prostredia a vodného hospodárstva)
NKÚ SR	Najvyšší kontrolný úrad Slovenskej republiky
OP	Operačný program
OP KŽP	Operačný program kvalita životného prostredia
P SK	Program Slovensko
PGWWP	Państwowe Gospodarstwo Wodne Wody Polskie (Štátny vodohospodársky podnik Poľské vody)
PRVK	Plán rozvoja verejných kanalizácií
SEPP	Sekcia environmentálnych programov a projektov
SV	Sekcia vôd
ÚSVSRRK	Úrad splnomocnenca vlády Slovenskej republiky pre rómske komunity
ÚVO	Úrad pre verejné obstarávanie
ÚVZ SR	Úrad verejného zdravotníctva Slovenskej republiky
VÚVH	Výskumný ústav vodného hospodárstva
ZberVaK	Zber údajov o verejných vodovodoch a verejných kanalizáciách
ŽoNFP	Žiadosť o poskytnutie nenávratného finančného príspevku

Zhrnutie

Na kanalizáciu je pripojených 71 % obyvateľov Slovenska, odpadové vody vypúšťané mimo siete predstavujú environmentálne a potenciálne zdravotné riziká. Napojenie na kanalizáciu je v porovnaní s EÚ podpriemerné a je najnižšie spomedzi štátov V4. Mimo kanalizácií sa odpadové vody zbierajú najmä do žump, v horšom prípade presakujú do okolia a znečisťujú životné prostredie. Látky ako dusík a fosfor v odpadových vodách negatívne vplyvajú na vodné ekosystémy a prítomné baktérie môžu predstavovať riziko pre ľudské zdravie.

Pri doterajšom tempe pripájania obyvateľstva by Slovensko mohlo byť úplne odkanalizované v roku 2057. Od roku 2001 bolo pripojených 900-tis. obyvateľov a postavilo sa 9 000 km potrubí. V obciach pod 2 000 obyvateľov je pripojená len tretina obyvateľstva, okrem toho vo viacerých väčších obciach je kanalizácia iba na menšej časti územia. Príkladom je Kolárovo s vyše 10-tis. obyvateľmi alebo Tvrdošovce s vyše 5-tis. obyvateľmi, v oboch sa však kanalizácia už buduje. Dôsledkom nízkej pripojenosti je vyššia miera využívania žump a potenciálne nižší podiel vyčistených odpadových vôd.

Od roku 2002 boli hlavným zdrojom investícií do kanalizácií Európske štrukturálne a investičné fondy a v menšej miere Environmentálny fond. Zo štrukturálnych fondov boli vynaložené 2 mld. eur, s postupne klesajúcim priemerným ročným objemom. Na druhej strane objem zdrojov z Envirofondu postupne narástol, v posledných rokoch tvorí v priemere 38 mil. eur. V porovnaní s okolitými krajinami je investovanie do infraštruktúry viac podmienené podporou z verejných prostriedkov.

Slovensko neplní cieľ pripojenosti vyplývajúci zo súčasnej európskej smernice, spomedzi stanovených 356 aglomerácií je len 53 odkanalizovaných nad 98 %. Smernica o čistení komunálnych odpadových vôd ukladá štátom povinnosť odkanalizovať aglomerácie nad 2 000 ekvivalentných obyvateľov. Historicky boli na Slovensku podporované projekty s 85 % cieľom pripojenia, Európska komisia požaduje až 98 %. Zároveň je povolené nahradiť inými systémami kanalizáciu tam, kde by náklady na stavbu boli neprimerane vysoké. Chýba však vymedzenie týchto nákladov. Rovnako nie je jasné, aký podiel pripojenosti možno nahradiť alternatívnymi systémami.

Za neplnenie smernice hrozia Slovensku pokuty v desiatkach miliónov eur, zároveň sa schválilo jej rozšírenie pre aglomerácie nad 1 000 ekvivalentných obyvateľov. Viacero členských štátov vrátane Slovenska nedosahuje v súčasnosti požadovanú mieru pripojenosti zo strany Európskej komisie až na úrovni 98 %. Na základe konaní z iných krajín možno uloženie pokút očakávať po roku 2030. Nová smernica účinná od roku 2025 prináša okrem cieľa odkanalizovať menšie obce aj prísnejšie podmienky pre existujúce čistiarne. Jednotlivé požiadavky je potrebné naplniť v rokoch 2027 – 2045.

Plnenie súčasnej smernice sťažuje aj širšie vymedzenie aglomerácií, zároveň máme dlhodobý problém preukázať efektívnosť individuálnych systémov čistenia. V porovnaní so Slovenskom, kde je ohraničenie aglomerácie až 500 metrov od zastavanej obce, je napríklad v Česku ohraničenie na úrovni 200 metrov. Privedenie potrubia do vzdialenejších domov pritom nemusí byť ekonomicky efektívne, zároveň tak môže brzdiť celkové tempo pripájania. K neplneniu smernice prispieva aj neschopnosť preukázať dostatočnú kontrolu a vývoz žump, pričom evidencia v týchto oblastiach existuje len na lokálnej úrovni.

Stratégia rozvoja verejných kanalizácií by sa mala aktualizovať, popritom by mali byť vhodne vytýčené aglomerácie v zmysle sprísnenej smernice. Aktualizácia stratégie by mala zohľadniť nové záväzky s realistickým harmonogramom realizácie vrátane nákladovosti. Otázne je zabezpečenie udržateľnosti financovania nových projektov, ako aj údržby. **Súčasťou plánu implementácie novej smernice bude určenie aglomerácií medzi 1 000 a 2 000 ekvivalentných obyvateľov. V závislosti od určenia zastavaného územia ich môže byť 17 až 451.** Pre voľbu finálneho počtu bude potrebné zohľadniť tak environmentálne, ako aj finančné aspekty.

Verejné zdroje je možné využívať efektívnejšie, je potrebné odstrániť viacero prekážok v procese implementácie. Európske zdroje je nevyhnutné využívať v plnej miere a flexibilne. K tomu môže prispieť pravidelný monitoring čerpania či mierne nadkontrahovanie v prípade nadmerného záujmu. Aktívnejšia komunikácia so žiadateľmi, ich zapojenie do prípravy projektov či dotovanie projektovej dokumentácie a kanalizačných prípojok môžu napomôcť rýchlejšiemu dosahovaniu cieľov. Existuje priestor pre zjednodušenie povolovacích procesov na nevyporiadaných pozemkoch.

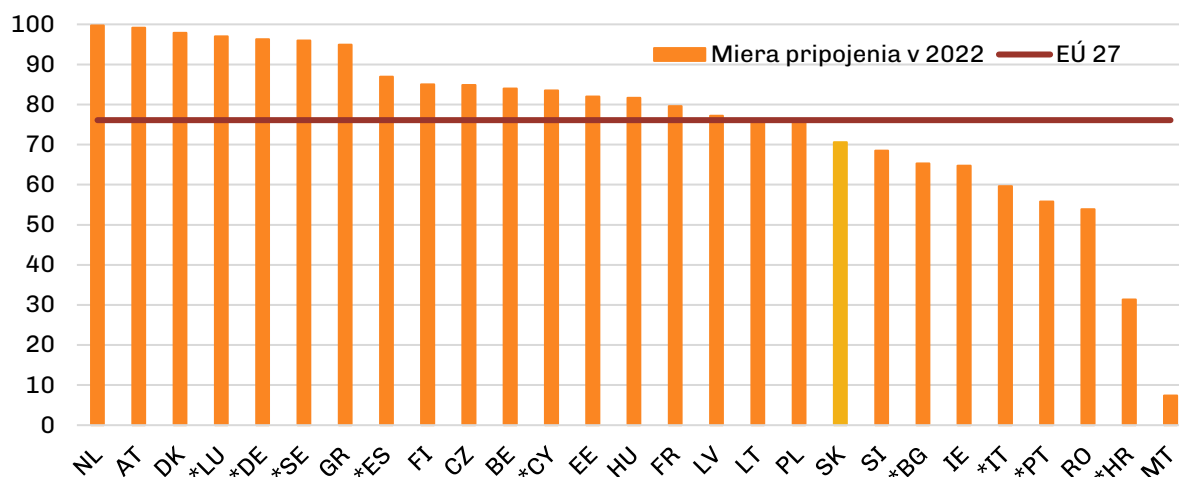
Je žiaduce skvalitniť dátovú evidenciu a zintenzívniť kontroly s následnými sankciami. Na MŽP SR by mal byť určený gestor pre zhromažďovanie dát, komunikáciu so zodpovednými úradmi, monitorovanie pokroku a rizík a informovanie o nich. Lokálne dáta obcí a okresných úradov by mali byť centrálné dostupné na úrovni nehnuteľností, s uvedením formy čistenia a evidenciou vykonaných kontrol s prípadnou sankciou. Okrem toho je potrebné vypracovať a sprístupniť elektronické mapy s aglomeráciami.

1 Prečo sa oplatí budovať kanalizácie

1.1. Environmentálne a zdravotné riziko

Dostupnosť verejnej kanalizácie na Slovensku je v rámci EÚ podpriemerná, v roku 2022 bolo pripojených iba 71 % obyvateľov (Graf 1). Za celoslovenským priemerom zaostáva Trenčiansky, Nitriansky, Banskobystrický a Košický kraj, naopak výrazne nadpriemerná miera pripojenia je v Bratislavskom kraji. V obciach pod 2 000 obyvateľov je na kanalizáciu pripojených len 33 % obyvateľstva (Mapa 1). Nulová alebo nízka miera pripojenia je problémom aj v niektorých väčších obciach a mestách, napr. v Terchovej, Spišských Vlachoch, Veľkom Záluží alebo Jelšave (VÚVH, 2024).

Graf 1: Miera pripojenia obyvateľstva na kanalizáciu v EÚ v roku 2022 v %

* Posledné známe dáta

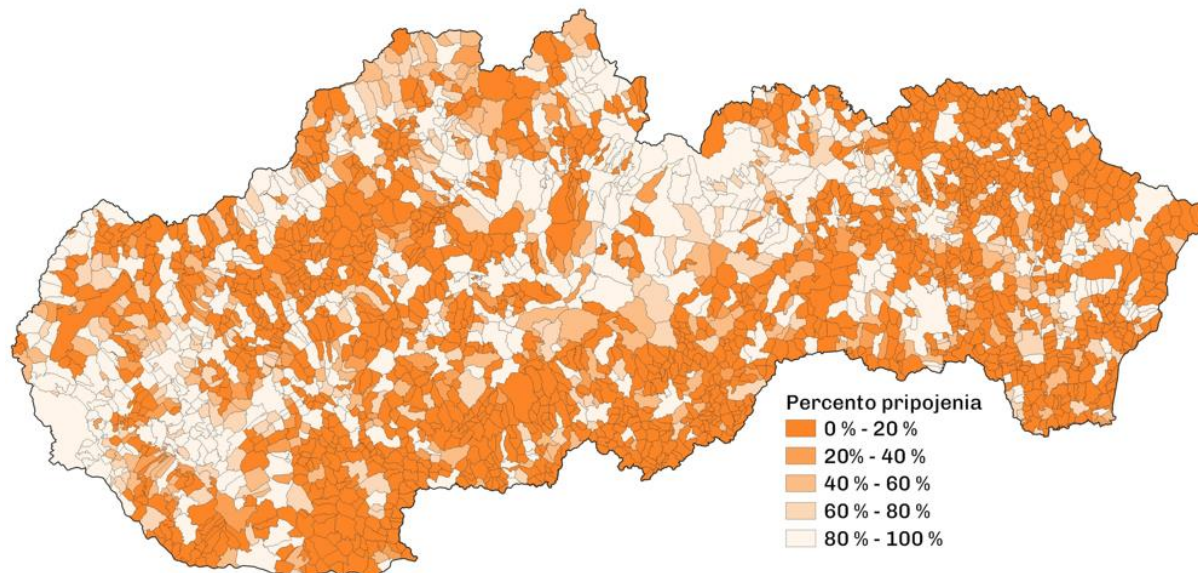
Zdroj: Eurostat

Nečistené odpadové vody spôsobujú nežiadúce zmeny vo vodných ekosystémoch. Odpadové vody z nepripojených domácností sú významnou príčinou znečistenia 14,4 % útvarov podzemnej vody. Vody vypúšťané z čistiarní odpadových vôd (ČOV) kvôli nedostatočnej úrovni čistenia zhoršujú kvalitu 8,7 % útvarov povrchovej a 13,7 % podzemnej vody (EEA, 2024). Látky v odpadových vodách ako dusík a fosfor spôsobujú eutrofizáciu vodných útvarov, čo môže viesť k nadmernému rastu rias, nedostatku kyslíka a následnému úhynu rýb a iných vodných druhov. Toxické pre vodné ekosystémy sú aj mikropolutanty vo forme liečiv a drog. Vzhľadom na medzinárodný dosah tokov sa znečistenie môže preniesť aj do susedných štátov.

Vystavenie kontaminovanej vode môže byť rizikové pre ľudské zdravie. Kontaminanty môžu preniknúť do vody využívanéj na ľudskú spotrebu a tak prenášať choroby ako gastroenteritída, brušný týfus, vírusová hepatitída, parazitárne ochorenia a iné. Na Slovensku je však výskyt ochorení spojených s mikrobiologickou kontamináciou vody ojedinelý. Za posledných 5 rokov bolo nahlásených ÚVZ SR 39 prípadov, tieto čísla

však môžu byť podhodnotené kvôli nedostatočnému nahlasovaniu prípadov. V posledných rokoch nebola zaznamenaná žiadna epidémia spôsobená znečistením pitnej vody (ÚVZ SR, 2024).

Mapa 1: Miera pripojenia obyvateľstva na kanalizáciu v obciach SR v roku 2023 v %

Zdroj: ZberVaK (2023)

1.2. Medzinárodné záväzky

Slovensko neplní záväzky v oblasti odvádzania a čistenia odpadových vôd vyplývajúce z práva EÚ. Podľa Smernice Rady 91/271/EHS o čistení komunálnych odpadových vôd (ďalej len „smernica“) mali byť vybavené stokovou sieťou všetky aglomerácie väčšie ako 2 000 ekvivalentných obyvateľov (EO) do roku 2015¹. Smernica tiež určuje spôsob požadovaného čistenia odpadových vôd s ohľadom na veľkosť aglomerácie² (Box 1). Ak nie je aglomerácia vybavená kanalizáciou, považujú sa aj povinnosti sekundárneho či terciárneho čistenia automaticky za nesplnené³ (hierarchický princíp). Problém sa týka 233 aglomerácií (EK, 2019), vzhľadom na súčasný trend výstavby novej kanalizácie stanovený cieľ naďalej ostáva vzdialený.

Pre nesúlad so smernicou čelí Slovensko dvom konaniam o porušení povinnosti (infringement), ktoré môžu viesť k finančným sankciám. Na základe priemerného trvania konaní vedených voči iným štátom za porušenie rovnakej smernice možno očakávať finančné sankcie v rokoch 2030 – 2035. Pokuty sa skladajú z paušálnej a dennej zložky. Paušálne pokuty uložené v rokoch 2012 – 2018 za nesplnenie záväzkov v tejto oblasti sa v štátoch EÚ pohybovali od 10 do 25 mil. eur a denné pokuty od 4,7- do 164,5-tisíc eur. Najvyššia pokuta bola udelená Taliansku, najnižšia Belgicku a Grécku. Aktívne infringementy vedie Európska komisia (EK) voči 16 štátom EÚ.

¹ Článok 3 smernice 91/271/EHS.

² Články 4 a 5 smernice 91/271/EHS.

³ Rozsudok C-440/06 Komisia vs. Grécko

Box 1: Smernica Rady 91/271/EHS o čistení komunálních odpadových vod

Požiadavky na zber, odvádzanie a čistenie komunálních odpadových vod

Obce v aglomeráciách nad 2 000 EO budú vybavené zbernými systémami pre komunálnu odpadovú vodu (t. j. stokovou sieťou) najneskôr do konca roku 2015. Tam, kde nie je vytvorenie zberného systému opodstatnené buď kvôli tomu, že by nepredstavoval prínos pre životné prostredie, alebo by si vyžadoval rozsiahle náklady, použijú sa individuálne systémy alebo iné primerané systémy (IPS) dosahujúce rovnakú úroveň ochrany životného prostredia.

Sekundárne čistenie pre vypúšťanie komunálních odpadových vod z aglomerácií od 2 000 do 10 000 EO bude zabezpečené najneskôr do konca 2015. Terciárne čistenie pre vypúšťanie z aglomerácií nad 10 000 EO v citlivých oblastiach sa zavedie najneskôr do konca 2010. Slovenská republika označila celé svoje územie za citlivú oblasť, aby zabezpečila vysokú úroveň ochrany vodných zdrojov a znížila riziko eutrofizácie. Citlivé oblasti tvoria asi 75 % územia EÚ (Kmecl, 2017).

Komunálne odpadové vody = odpadové vody, ktoré vznikajú každodennou ľudskou činnosťou v obydliach, inštitúciách, sektore služieb (napr. hotely, reštaurácie). Okrem produktov ľudského metabolizmu obsahujú aj vodu použitú na prípravu jedla, umývanie, upratovanie a pod. Pri jednotných kanalizáciách sú zmiešané so zrážkovou vodou.

Aglomerácia = oblasť, v ktorej sa osídlenie alebo hospodárska činnosť natoľko koncentrujú, že je opodstatnené odvádzat' z nich komunálne odpadové vody stokovou sieťou do čistiarne komunálních odpadových vod.

Citlivá oblasť = prírodné vody, ktoré sú zasiahnuté eutrofizáciou (nadmerný rast rias a iných rastlín spôsobený vysokým obsahom živín, ako sú dusík a fosfor).

EO = ekvivalentný obyvateľ. Označuje množstvo biologicky odstrániteľného organického znečistenia vyjadreného hodnotou ukazovateľa biochemická spotreba kyslíka za päť dní (BSK₅), ktorá je rovná znečisteniu 60 g BSK₅ produkovanému jedným obyvateľom za deň.

IPS = individuálne alebo iné primerané systémy čistenia, ako sú najmä vodotesné žumpy a malé čistiarne odpadových vod.

Sekundárne čistenie = odstránenie biologicky rozložiteľnej organickej hmoty pomocou napr. prevzdušňovania a mikroorganizmov.

Terciárne čistenie = odstraňovanie dusíka a fosforu. Voda je vhodná na vypúšťanie do tokov.

Vymedzenie aglomerácií je na Slovensku voľnejšie v porovnaní s inými krajinami, preto je potrebné postaviť kanalizácie na relatívne väčšom území. Na Slovensku do aglomerácie patrí osídlenie vo vzdialenosti do 500 metrov od zastavaného územia, napríklad v Česku je to iba 200 metrov (Tabuľka 1). V smernici sa neudávajú konkrétne kritériá na dostatočnú koncentráciu osídlenia alebo hospodárskej činnosti. Pri transpozícii⁴ mali členské štáty voľnosť zvoliť si vlastný spôsob vymedzenia aglomerácií s predložením finálneho zoznamu EK. Aglomerácia môže byť tvorená zoskupením viacerých obcí a naopak, jedna obec môže byť rozdelená na viac aglomerácií v závislosti od osídlenia a zastavanosti územia v obci.

⁴ V prípade Slovenska v rokoch 2002 až 2004.

Tabuľka 1: Porovnanie kritérií stanovovania aglomerácií

Krajina	Kritérium
Slovensko	Osídlenie maximálne do 500 metrov od zastavanej oblasti
Česko	Osídlenie maximálne do 200 metrov od zastavanej oblasti
Rakúsko	Stanovenie na základe existujúcich kanalizačných systémov + cena dodatočného pripojenia nemá byť vyššia ako 150 % priemeru v oblasti
Poľsko	Minimálne 120 obyvateľov na kilometer kanalizácie
Grécko	Minimálne 40 obyvateľov na hektár v zastavanej oblasti

Zdroj: IEP podľa krajín

Zoznam aglomerácií nad 2 000 EO nebol aktualizovaný od vstupu Slovenska do EÚ, čo obmedzilo dostupnosť podpory z verejných zdrojov pre rastúce obce. Slovensko v konzultácii s EK vymedzilo pre účely smernice 356 aglomerácií nad 2 000 EO, v ktorých sa nachádza 662 obcí⁵. Tento zoznam sa stal východiskom pre určenie priorit investičnej podpory z verejných zdrojov. Niektoré obce sa preto napriek veľkému nárastu počtu obyvateľov nemohli uchádzať o podporu z európskych štrukturálnych a investičných fondov (EŠIF), ani zo zdrojov Environmentálneho fondu (Envirofond)⁶. Aktuálne hodnoty EO, ktoré každoročne vyčísľuje VÚVH, nemajú vplyv na zoznamy oprávnených žiadateľov o verejné zdroje a majú viaceré obmedzenia (Box 2).

Box 2: Obmedzenia indikátora EO

Spôsob stanovenia veľkosti aglomerácie v EO nie je medzi štátmi EÚ jednotný⁷. Hodnota EO je indikátorom celkového znečistenia produkovaného v aglomerácii, pričom 1 EO je odvodené od miery znečistenia produkovanej 1 priemerným obyvateľom. EO aglomerácie nie je identické s oficiálnym počtom trvalých obyvateľov. Je to kvôli prechodnej populácii, ktorá dochádza za prácou a službami. K znečisteniu vyjadrenému v EO prispievajú aj priemyselné podniky, ktoré využívajú jestvujúcu kanalizačnú sieť a čistenie v ČOV.

Slovenský prístup k výpočtu znečistenia v aglomerácii v EO nie je dostatočne transparentný. VÚVH pri odhade kombinuje rôzne zdroje, napr. počty stálych a prechodných obyvateľov, žump a domových ČOV. Keďže tieto dáta nie sú vždy kompletne, medzery dopĺňa na základe expertného odhadu. Chýba jednotná metodika a podkladové údaje nie sú zverejnené. Obce ani štátne orgány preto nedokážu hodnoty EO overiť.

Príkladom krajiny s verejne dostupnou metodikou určenia EO je Poľsko. Do záťaže v aglomerácii započítava počet trvalo žijúcich obyvateľov, zaregistrované nočľahy v objektoch cestovného ruchu, nemocniciach, internátoch a väzniciach a priemyselné odpadové vody vypúšťané do kanalizácie alebo obecnej ČOV. Výpočet realizujú a údaje zverejňujú obce, ktoré sú súčasťou aglomerácie nad 2 000 EO⁸.

Slovenský cieľ pre pripojenosť v aglomeráciách nad 2 000 EO je 85 %, EK v infringementoch vyžaduje až 98 %. Podľa smernice je prípustné v aglomerácii vo výnimočných a odôvodnených prípadoch použiť namiesto kanalizácie IPS. Maximálna povolená miera využitia IPS sa neuvádza. V národných strategických dokumentoch a prioritách financovania si Slovensko zvolilo za cieľ pripojiť na kanalizáciu

⁵ Vrátane mestských častí Bratislavy a Košíc.

⁶ Do roku 2023 podporoval Envirofond obce pod 2 000 obyvateľov, teraz sú to obce z aglomerácií pod 2 000 EO.

⁷ Pozri napr. Federal Ministry Austria Agriculture, 2021.

⁸ <https://www.gov.pl/attachment/4c7272e7-9b3a-4dd2-bb63-0c3f481ca4c7>

minimálne 85 % EO aglomerácie⁹. EK však v infringementových konaniach používa hranicu 98 %, pričom zostávajúce 2 % nezozbieranej odpadovej vody nesmú predstavovať záťaž väčšiu ako 2 000 EO¹⁰. Na to, aby bol uznaný súlad so smernicou aj pri nižšej pripojenosti, je potrebné zdôvodniť vyššie využívanie IPS a preukázať, že záťaž odvádzaná cez IPS prechádza rovnakým čistením ako záťaž odvedená verejnou kanalizáciou. To však Slovensko nevie zaručiť. V podobnej situácii sú aj iné štáty, ktoré si stanovili národný cieľ nižší ako 98 %. V súčasnosti nie je naplnený ani národný cieľ na úrovni 85 % (Tabuľka 2).

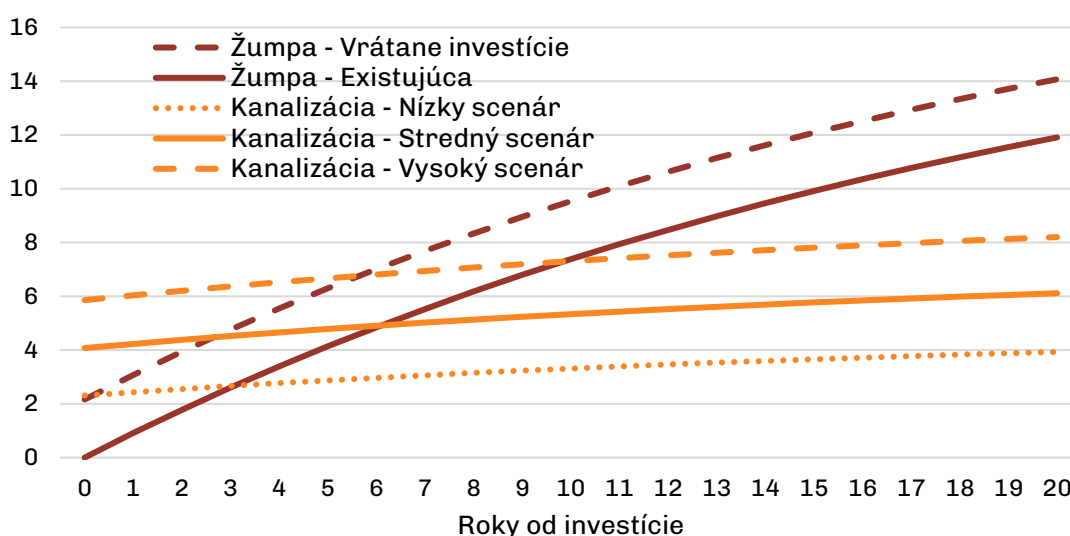
Tabuľka 2: Počet aglomerácií nad 2 000 EO spĺňajúcich cieľ pripojenia 98 %, resp. 85 %

Miera pripojenia	Počet aglomerácií		
	SR	ČR	PL
Nad 98 %	53	509	849
85 – 98 %	97	140	675
Pod 85 %	206		
Spolu	356	649	1 524

Zdroj: IEP podľa SV MŽP SR, MŽP ČR, PGWWP

Systém kontrol IPS a uplatňovania sankcií nie je dostatočne efektívny na to, aby zabránil znečisteniu životného prostredia odpadovými vodami. Na Slovensku je 500-tisíc žump a 20-tisíc domových ČOV (Štatistický úrad SR, 2021). Nakladanie so žumpovými vodami sa nesleduje a niektorí vlastníci žumpy vypúšťajú nelegálne do prostredia. Chýba centrálna evidencia zariadení na úrovni nehnuteľnosti, existujú iba lokálne dáta o povoleniach na žumpy (obce) a na malé ČOV (okresné úrady). Na rozdiel od domových ČOV žumpy nepodliehajú pravidelnej inšpekcii počas prevádzky. Obce aj okresné úrady majú možnosť vyžiadať potvrdenie o vývoze žumpy za posledné dva roky, kontroly sú ale ojedinelé a uložené sankcie sa pohybujú v desiatkach eur. Dôvodom sú nedostatočné personálne kapacity kontrolných orgánov.

Graf 2: Porovnanie vstupných a prevádzkových nákladov na kanalizáciu a žumpu pre domácnosť (tis. eur)

Zdroj: IEP na základe prieskumu trhu

⁹ S týmto cieľom sa počíta v Pláne rozvoja verejných kanalizácií, ktorý EK schválila, aj v nastavení podpory z EŠIF.

¹⁰ Hranica 98 % je jednotná pre všetky infringementy od prvého rozsudku C-395/13 Komisia v. Belgicko (Kmecl, 2017).

Pre domácnosti sú celkové náklady na pripojenie a využívanie kanalizácie nižšie ako náklady na prevádzku žumpy. Aj v pesimistickom scenári sa investícia do pripojenia na kanalizáciu domácnostiam vráti v priebehu desiatich rokov (Graf 2). Hoci priemerné investičné náklady na vybudovanie kanalizačnej prípojky sú vyššie ako náklady na kúpu a osadenie žumpy, prevádzkové náklady na pravidelné vyvážanie žumpy sú výrazne vyššie ako platenie stočného. Cena za jeden vývoz žumpových vôd 3-člennej domácnosti sa pohybuje do 100 eur, pričom vývoz sa predpokladá zhruba raz mesačne¹¹. Ročný náklad tak môže byť aj okolo 1 000 eur. Problémom je aj dostupnosť služby vývozu žumpových vôd, čo komplikuje obyvateľom možnosti ich bezpečnej likvidácie. Prevádzka kanalizácie je menej nákladná a pohodlnejšia.

Nová smernica platná od roku 2025 určuje povinnosť vybaviť kanalizáciou aj aglomerácie nad 1 000 EO. Cieľ sa má dosiahnuť podľa počtu nevyriešených aglomerácií v kategórii 1 000 – 2 000 EO medzi rokmi 2035 až 2045 (Box 3). Prijatím smernice bude potrebné vypracovať zoznam aglomerácií s počtom 1 000 – 2 000 EO, ako aj prehodnotiť všetky súčasné aglomerácie. Pre ich delineaáciu sa odporúča použiť referenčný interval hustoty 10 – 25 EO na hektár. Vymedzenie aglomerácií je kľúčové, pretože má priamy vplyv na úspešnosť implementácie. Prísnejšie podmienky čakajú aj čistiarne odpadových vôd. Nová smernica nemá vplyv na už existujúce infringementy. Doterajšie záväzky pre aglomerácie nad 2 000 EO je stále potrebné splniť.

Box 3: Nová smernica o čistení komunálnych odpadových vôd¹²

V januári 2025 nadobudne účinnosť nová smernica, ktorá prináša rozšírené povinnosti:

- Aglomerácie od 1 000 do 2 000 EO musia mať vybudovanú kanalizáciu a pripojené všetky domácnosti do roku 2035.
- Ak má štát v kategórii od 1 000 do 2 000 EO menej ako 50 % aglomerácií vybavených kanalizáciou, termín sa predlžuje o ďalších 8 rokov a ak menej ako 25 %, o 10 rokov.
- Ak štát v aglomeráciách nad 1 000 EO čistí alebo bude čistiť viac ako 2 % odpadových vôd pomocou IPS, musí preukázať opodstatnenosť tohto riešenia, environmentálnu účinnosť IPS, zaviesť register IPS a zabezpečiť ich pravidelnú kontrolu.
- Sprísnia sa limity pre kvalitu čistenia odpadových vôd pre dusík, fosfor a mikropolutanty.
- Zavedie sa rozšírená zodpovednosť výrobcov a dovozcov farmaceutík a kozmetických výrobkov ako hlavných producentov mikropolutantov, ktorí budú uhrádzať aspoň 80 % nákladov súvisiacich s kvartérnym čistením, teda odstraňovaním mikropolutantov z odpadových vôd.
- Systém odvádzania a čistenia odpadových vôd má byť energeticky efektívny a má vytvoriť predpoklady pre opätovné využitie čistiarenského kalu na výrobu bioplynu, tepla, alebo energie.
- Voda, dusík a fosfor získané čistením majú nájsť opätovné využitie.
- Vody, ktoré sú vypúšťané bez čistenia v dôsledku prívalových dažďov, môžu tvoriť max. 2 % ročnej záťaže pri suchom počasí (nezáväzná).
- Členské štáty transponujú smernicu do národnej legislatívy do 31. 7. 2027.
- Členské štáty predložia EK národný program implementácie vrátane dlhodobého plánovania požadovaných investícií spolu so stratégiou financovania do 1. 1. 2028.
- Za každú aglomeráciu nad 1 000 EO budú online zverejnené aktuálne informácie o zbere a čistení komunálnych odpadových vôd.

¹¹ Priemerný prevádzkový náklad je 94 eur podľa prieskumu trhu. Dodatočné informácie sa nachádzajú v dátovej prílohe.

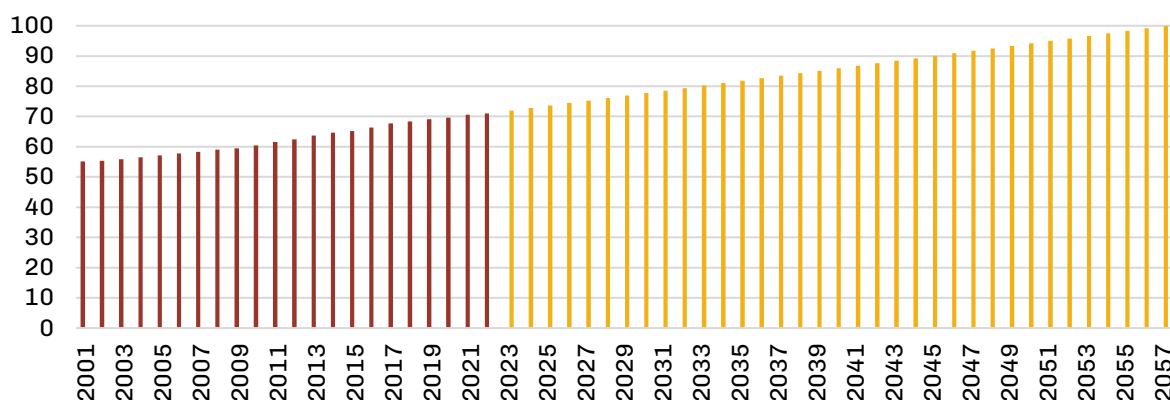
¹² Smernica Európskeho parlamentu a Rady (EÚ) 2024/3019 z 27. 11. 2024 o čistení komunálnych odpadových vôd

2 Prečo napredujeme pomaly

2.1. Doterajšie tempo a náklady výstavby

Pri doterajšom tempe rastu pripojenosti by mohlo pri optimistickom scenári byť Slovensko plne odkanalizované okolo roku 2057. Od roku 2001 narástol podiel obyvateľov pripojených na kanalizáciu z 55 na 71 %. V budúcnosti môže byť náročnejšie udržať doterajší trend rastu. Naznačuje to aj nižší záujem o finančný príspevok z EŠIF: v prvej výzve minulého programového obdobia (2015) za 6 mesiacov prišlo 79 žiadostí¹³, v prvej výzve súčasného programového obdobia (2023) za 9 mesiacov iba 39 žiadostí¹⁴, z ktorých 10 bolo pokračovaním projektov z minulého obdobia. Rast pripojených môže klesať úmerne s nižšou hustotou obyvateľstva riešených obcí. Medzi ďalšie riziká patria ekonomické a personálne možnosti nevyriešených obcí, ako aj nižšia dostupnosť prostriedkov EÚ v budúcnosti.

Graf 3: Lineárna projekcia rastu % obyvateľov pripojených na kanalizáciu

Zdroj: IEP podľa VÚVH

Slovensko by na odkanalizovanie všetkých obcí potrebovalo dobudovať ešte vyše 12-tisíc km kanalizácií, z čoho polovica je v obciach s viac ako 1 000 obyvateľmi. Štátu sa od roku 2001 do roku 2022 podarilo zvýšiť dĺžku kanalizácií zo 6,5- na 15,5-tisíc km, čo je približne 430 km ročne. Tempo rastu sa podobne ako v prípade pripojenosti doteraz nijak zásadne v čase nemenilo. V prípade udržania tempa rastu a prioritizácie výhradne obcí nad 1 000 obyvateľov by mohli byť odkanalizované v roku 2043, následne všetky obce v roku 2047. Odhad na základe lineárneho rastu dĺžky kanalizačnej siete je optimistickejší ako odhad založený na raste miery pripojenia. Táto metodika berie do úvahy iba kanalizácie v rámci zastavaných území obcí a nie medzi obcami, preto sa rok 2047 javí optimisticky.

¹³ Iba aglomerácie nad 2 000 EO

¹⁴ Iba aglomerácie nad 2 000 EO

Slovensko je pri budovaní kanalizácií do veľkej miery závislé na európskych zdrojoch, aj keď sa postupne zvyšuje objem financií zo štátneho rozpočtu. Od roku 2002 sa na investície do kanalizácií a ČOV vynaložili z európskych zdrojov takmer 2 mld. eur (Tabuľka 3). Z nich boli na splnenie smernice prioritne podporované aglomerácie nad 2 000 EO. Od roku 2019 rastie objem prostriedkov poskytovaných z Envirofondeu pre menšie obce zaradené v aglomeráciách do 2 000 EO¹⁵. Kým z Envirofondeu ide do tejto oblasti približne 38 mil. eur ročne, zo zdrojov EŠIF to je v priemere 74 mil. eur (Tabuľka 4). Vlastné zdroje obcí a vodárenských spoločností na výstavbu kanalizácií a ČOV nie sú známe. Podľa údajov VÚVH vodárenské spoločnosti vynaložia ročne 52 mil. eur z vlastných zdrojov na investičnú výstavbu¹⁶, bez rozčlenenia na výstavbu kanalizácií, ich rekonštrukcie a investície do vodovodov a iných objektov.

Tabuľka 3: Čerpanie podpory zo zdrojov EÚ na výstavbu kanalizácií od roku 2002

Zdroj	Obdobie	Čerpanie zdroj EÚ + SR (mil. eur)*
Predvstupové fondy EÚ*	2002 – 2010	213
OP Základná infraštruktúra	2005 – 2009	50
Kohézny fond*	2007 – 2011	261
OP Životné prostredie	2009 – 2016	951
OP Kvalita životného prostredia	2016 – 2024	419
Integrovaný regionálny operačný program	2019 – 2021	48
OP Ľudské zdroje (marginalizované rómske komunity)	2020 – 2024	9
SPOLU	2002 – 2023	1 951

*Zahrňa verejné kanalizácie a vodovody.

Zdroj: NKÚ, MPRV SR, ÚSVSRRK, SE MŽP SR

Tabuľka 4: Priemerný ročný objem prostriedkov na výstavbu kanalizácií za roky 2021 – 2023

Zdroj	Alokácia ročne (mil. eur)
Program Slovensko*	74
Envirofond dotácie**	38
Envirofond úvery**	6
SPOLU	118

* Zdroj EÚ. Pomerná časť alokácie na roky 2021 – 2027. Zahrňa príspevok EÚ v gescii MŽP SR, MIRRI SR a ÚV SR.

Zdroj: IEP podľa MIRRI SR, Envirofond

** Priemer schválených prostriedkov.

Na plnenie cieľov súčasnej smernice je v období 2021 – 2027 vyčlenených viac ako 400 mil. eur, celková potrebná suma je takmer miliarda eur. Podľa PRVK 2021 – 2027 si 85 % vybudovanie stokových sietí v aglomeráciách nad 2 000 EO vyžiada takmer 600 mil. eur¹⁷. V prípade vybudovania stokovej siete na úroveň 98 % by bolo potrebných ešte ďalších 350 mil. eur. V tom nie je započítaný investičný dlh na existujúcej infraštruktúre. Iba na udržanie minimálnej pripojenosti 85 % vo vyriešených aglomeráciách je

¹⁵ Sídlá, ktoré nie sú v zozname aglomerácií nad 2 000 EO. Do roku 2023 boli oprávnenými žiadateľmi obce do 2 000 obyvateľov, čo sa zmenilo na aglomerácie do 2 000 EO.

¹⁶ Priemer za roky 2021 a 2022. Dáta zo zisťovania VÚVH nie sú konzistentné a nekorešponujú s dátami vo výročných správach vodárenských spoločností. Preto ich nemožno považovať za dostatočne spoľahlivé.

¹⁷ Úroveň cien podľa roku 2022.

potrebných viac ako 800 mil. eur. S novou smernicou sa objem celkových potrebných nákladov zvýši vzhľadom na povinnosti v aglomeráciách od 1 000 EO a nové požiadavky na čistenie. V budúcnosti sa očakáva, že zdroje z EŠIF určené na budovanie kanalizačnej infraštruktúry budú znižované a presmerované do iných rozvojových priorít.

Envirofond je hlavným zdrojom podpory výstavby kanalizácií a ČOV v menších aglomeráciách do 2 000 EO, dopyt vysoko presahuje ponuku. Ročne je podporených takmer 100 projektov, schválená podpora pokryje 22 % dopytu od všetkých uchádzačov¹⁸. Podmienky na získanie príspevku sú priaznivejšie ako pri európskych projektoch. Spolufinancovanie je 1 %, teda podstatne nižšie ako pri EŠIF (8 – 15 %). Merateľným ukazovateľom úspešnosti projektu je zvýšenie miery pripojenia obyvateľov na kanalizáciu bez stanovenia konkrétnej cieľovej hodnoty. Keďže dotácia je pre jednu obec maximálne 3 mil. eur, resp. 6 mil. eur pre združenie obcí (Environmentálny fond, 2024), niektoré obce stavajú na etapy. Obce využívajú zdroje podpory z Envirofonde aj na obstaranie projektovej dokumentácie, vysporiadanie pozemkov budúcej kanalizačnej siete a ČOV a spolufinancovanie projektov z EŠIF.

Tabuľka 5: Alokácia verejných zdrojov v období 2021 – 2027 a celkové náklady na dobudovanie kanalizácií

Veľkosť aglomerácie (EO)	Zdroj*	Alokácia (mil. eur)	Odhadované náklady (mil. eur)
Nad 2 000	P SK – výstavba	414	589 (pripojenie na 85 %)
	P SK – obnovy	54	+346 (pripojenie na 98 %)
Pod 2 000	P SK – výstavba	106	812
	Envirofond**	266	neznáme

* Zdroj EÚ. Zahŕňa príspevok v gescii MŽP SR, MIRRI SR a ÚV SR.
 ** Založené na predpoklade doterajšej úrovne cca 38 mil. eur ročne.
 Zdroj: MIRRI SR, VÚVH

Box 4: Financovanie kanalizácií a ČOV v Poľskej a Českej republike

Kým prostriedky EŠIF predstavujú u nás najdôležitejší zdroj financovania kanalizácií, v Poľsku kryjú iba 25 % objemu investícií. Hlavným zdrojom sú vlastné zdroje vodárenských spoločností a obcí (55 %). Z domácich zdrojov sa financuje 15 % celkových investícií vo forme úverov poskytovaných Národným fondom pre ochranu životného prostredia a vodné hospodárstvo (NFOŚGW). Tie možno použiť aj na krytie spolufinancovania EŠIF vo výške 30 %. Úrok je minimálne 2 %, v súčasnosti 5 %, zatiaľ čo v prípade Envirofonde je to len 0,1 %. Vyššie úroky NFOŚGW sú podstatnou časťou financovania fondu, ktorý ponúka aj ďalšie finančné nástroje ako čiastočné preplácanie bankových úverov či kapitálové investície. V Poľsku tiež existuje samostatná Banka ochrany životného prostredia, ktorá ponúka komerčným aj nekomerčným subjektom financovanie na zelené projekty.

V Českej republike sa národné prostriedky využívajú na doplnkové programy, spolufinancovanie zdrojov EŠIF a zvýhodnené úvery. V programovom období 2014 – 2020 bol vyhlásený národný program Životné prostredie po vyčerpaní alokácie z EŠIF. Spolufinancovanie je podobne ako v Poľsku výrazne vyššie ako na Slovensku. Na nové investície je to v európskych programoch 30 %, pri intenzifikácii ČOV až 70 %. V národnom programe platili rovnaké podmienky, avšak od roku 2024 sa miera podpory znížila na 60 %. Podmienkou dotácie z EŠIF je finančná udržateľnosť, ktorú žiadateľ preukazuje finančným plánom na 10 rokov. Spoluúčasť je teda v Česku aj Poľsku výrazne vyššia ako na Slovensku.

¹⁸ Priemer za roky 2019 – 2023.

2.2. Problémy pri príprave projektov

Výzvou je nielen dostupnosť finančných prostriedkov na stavbu kanalizácií, ale aj pripravenosť projektov a efektívnosť administratívy. Vyplýva to z dopytovania, v ktorom IEP oslovil zástupcov vlastníkov a prevádzkovateľov kanalizácií¹⁹. Za hlavné prekážky a problémy pri výstavbe kanalizácií označili majetkové vzťahy pri pozemkoch a náročné získavanie financovania, ktoré ovplyvňuje aj komplikované byrokratické procesy a riziká pri získavaní podpory z verejných zdrojov.

Je náročné získať súhlas všetkých vlastníkov pozemkov, cez ktoré povedie kanalizačná sieť. Podmienkou pre získanie stavebného povolenia je preukázať vlastníctvo alebo iné oprávnenie nakladať s pozemkom (prenájom alebo zriadenie vecného bremena). V obciach bez pozemkovej úpravy to môže byť veľa vlastníkov aj na jednu parcelu. V prípade nesúhlasu vlastníka je potrebné projektovú dokumentáciu prepracovať, čo navyšuje časovú aj finančnú náročnosť projektu ešte v úvodnej fáze.

Povoľovacie procesy na výstavbu kanalizácií sú v niektorých ohľadoch prísnejšie oproti iným líniovým stavbám. Pri výstavbe a rekonštrukcii stokových sietí a vodovodov sa podľa skúseností stavebníkov vyžadujú prísnejšie podmienky na preukázanie vlastníctva oproti energetickým stavbám. Stavba elektrického vedenia a plynovodu podlieha zákonu o energetike²⁰, verejné kanalizácie vodnému zákonu²¹. O podmienkach stavby či zmeny kanalizácie rozhoduje orgán štátnej vodnej správy, v praxi nie sú rozhodnutia o podobných prípadoch na rôznych okresných úradoch jednotné. V prípade nevysporiadaných pozemkov okresný úrad v niektorých prípadoch povolí stavbu aj bez súhlasu všetkých vlastníkov.

Prevod pozemkov v správe štátu je komplikovaný kvôli nastaveniu legislatívy aj pomalému rozhodovaniu Slovenského pozemkového fondu (SPF). SPF spravuje pozemky vo vlastníctve štátu, ktoré za určitých podmienok môže previesť na obce²². Pri pozemkoch nezistených vlastníkov môže obec požiadať o odplatný prevod za trhovú cenu, nemá naň ale právny nárok. Hoci SPF od obce vyžaduje znalecký posudok s cenou pozemku, konečnú cenu určuje SPF podľa vlastného interného predpisu. Obec tiež môže požiadať o zriadenie vecného bremena, ale kompetencia o tomto rozhodnúť ostáva SPF. Najvyšší kontrolný úrad SR identifikoval veľké rozdiely v dĺžke rozhodovania SPF. Pri 103 nájomných zmluvách prešli od doručenia žiadosti po podpis zmluvy dva mesiace až sedem rokov (NKÚ SR, 2021).

Niektoré obce nemajú dostatočné administratívne kapacity na prípravu a realizáciu investičných projektov. Výstavba infraštruktúry si vyžaduje prípravu projektovej dokumentácie, získavanie povolení, ako aj vypracovanie žiadostí o financovanie z verejných zdrojov a manažment verejných obstarávaní. Celý proces je administratívne, časovo a finančne náročný. Dve tretiny obcí majú menej ako 1 000 obyvateľov (IFP, NF EU BA, 2017), disponujú preto menšími administratívnymi

¹⁹ Telefonické dopytovanie bolo realizované v období február – marec 2024 metódou pološtruktúrovaných rozhovorov. Vyjadřili sa zástupcovia 49 obcí a 7 vodárenských spoločností.

²⁰ Zákon 251/2012 Z. z. o energetike

²¹ Zákon 364/2004 Z. z. o vodách

²² S cieľom zjednodušiť prípravu investícií bola v júli 2024 prijatá novela zákona 330/1991 Zb. o pozemkových úpravách. V novele sa mení znenie zákona tak, že SPF nie „môže previesť“, ale „prevedie“ pri nových aj existujúcich stavbách vo verejnom záujme pozemky na obec bezodplatne. V dokumentácii k návrhu zákona nebol vyčíslený odhad počtu prevedených pozemkov a dopad novely nie je známy.

kapacitami. Problémom je tiež častá zmena priorit naprieč volebnými obdobiami. Riešením môže byť zastrešenie projektu vodárenskou spoločnosťou s viac skúsenosťami, tá ale môže mať odlišné podnikové priority mimo danej obce.

Mapy aglomerácií nie sú dostupné, na ich identifikáciu je potrebná pomoc projektanta. Neurčité ohraničenia aglomerácií spôsobuje mylné zamieňanie s plochou celej obce. Dôsledkom môže byť aj nesprávne vykazovanie a následná kontrola merateľných ukazovateľov pri projektoch financovaných z EŠIF, kde treba dosiahnuť pripojenie 85 % EO. Príkladom dobrej praxe môže byť Česká republika, kde mapy aglomerácií zverejňujú samosprávne kraje (Mapa 2).

Box 4: Mapy aglomerácií v Českej a Poľskej republike

České samosprávne kraje ako orgány vodnej správy zverejňujú plány rozvoja verejných kanalizácií (PRVK). Ich súčasťou sú tzv. karty obcí, v ktorých sú zaznačené mapy s hranicami katastra, hranicami aglomerácie (v prípade, že ide o aglomeráciu) a objekty ako kanalizačná sieť, ČOV, prečerpávacie stanice a pod. Textová časť obsahuje informácie o geomorfológii, počte stálych a prechodných obyvateľov vrátane prognózy na ďalšie roky, vyprodukovanom znečistení, miere pripojenia obyvateľstva, technickom riešení existujúcej kanalizácie a rozvojových plánoch aj s vyčíslením nákladov. Z verejných zdrojov môžu byť podporené iba aglomerácie v podobe zakreslenej v krajskom PRVK.

V Poľsku je vymedzenie aglomerácií zodpovednosťou obcí, ktoré ich aj s mapami a textovou časťou zverejňujú na svojich oficiálnych weboch. Metodické usmernenie na určovanie, zmenu alebo odstránenie hraníc aglomerácií vydalo Ministerstvo morského hospodárstva a vnútrozemskej plavby PR (MGMZŠ, 2019). V Českej aj Poľskej republike sa hranice a EO aglomerácií prehodnocujú pri každej aktualizácii PRVK, podľa potreby aj priebežne.

Mapa 2: Karta obce Hořice v Královohradeckom kraji

The screenshot shows a web interface for a municipal PRVK map. The map displays the town of Hořice with various infrastructure elements. A legend on the right side allows users to filter the map content. Below the map, there is a data table for the municipality of Hořice.

Číslo aglomerace	8	Poznámka	průmysl
Název aglomerace	Hořice	Obce / místní části – součástí aglomerace	Hořice, Libonice
Produkovávané znečištění	11 000,000 [EO]	Počet obyvatel 2019	8 612,000

Zdroj: <https://prvk.khk.cz/prvk/mapy/kanalizace>

Rizikom financovania z EŠIF pre obce je nenaplnenie 85 % miery pripojenia z dôvodu neochoty obyvateľov. Nespĺnenie merateľného ukazovateľa môže viesť ku korekciám príspevku, čo môže obce vopred odradiť od podania projektu. Zákon²³ vyžaduje od občanov napojenie na verejnú kanalizáciu, ak je dostupná. Výdavky na stavbu kanalizačnej prípojky však hradí vlastník nehnuteľnosti. To môže byť pre niektoré skupiny obyvateľstva finančne náročné. Napojením na verejnú kanalizáciu súčasne vzniká vlastníčkovi povinnosť platiť stočné. Pretože žiadny úrad nevykonáva systematické kontroly so sankciami, časť obyvateľstva sa nepripojí. Niektoré obce a vodárenské spoločnosti už pred začatím projektu stavby kanalizácie uzatvárajú s budúcimi používateľmi zmluvy o budúcej zmluve, alebo používajú motivačné nástroje, aby zvýšili mieru pripojenia. Môže ísť o finančný príspevok na výstavbu prípojky, prípadne odpúšťanie pokút za nelegálne napojenie.

Box 5: Problémy s vodovodmi

Na Slovensku je 447 obcí so 166-tis. obyvateľmi bez vodovodu (MŽP SR, 2021). Miestni obyvatelia využívajú vlastné studne, v dôsledku klimatickej zmeny a sucha však hrozí úbytok podzemnej vody. Okrem úbytku množstva je problémom aj kvalita vody v studniach. Najlepšia situácia je v Bratislavskom samosprávnom kraji, kde sú iba 3 obce bez vodovodu. Naopak najviac obcí bez verejného vodovodu sa nachádza v Prešovskom kraji – 220 obcí. Ide hlavne o okresy Bardejov, Humenné, Prešov, Snina, Stropkov, Svidník a Vranov nad Topľou (MŽP SR, 2021). Obce bez vodovodu a kanalizácie subjektívne vnímajú problém chýbajúceho vodovodu ako akútnejší.

Problematická však môže byť aj existujúca vodovodná infraštruktúra. Podľa odhadov vlastníkov a miery opotrebovania je potrebné investovať sumu 1,4 mld. eur na obnovu objektov verejných vodovodov, pričom 1,2 mld. eur z toho predstavujú objekty vo vlastníctve vodárenských spoločností (MŽP SR, 2021). Na obnovu vodovodov v obciach nad 2 000 obyvateľov je alokovaných 45 mil. eur z Programu Slovensko 2021 – 2027.

2.3. Nástrahy financovania z verejných zdrojov

Výstavba kanalizácií zo zdrojov EŠIF v programovom období 2014 – 2020 bola poznačená pomalým čerpaním prostriedkov. Z EŠIF sa stavali veľké projekty kanalizácií a ČOV v aglomeráciách nad 2 000 EO. Na začiatku obdobia bol o podporu veľký záujem, kvôli ktorému sa zvyšovala pôvodná alokácia. Zo 67 zazmluvnených projektov v operačnom programe Kvalita životného prostredia (2014 – 2020) však bolo riadne ukončených iba 30²⁴. V realizácii je 26 projektov (z nich 10 sa bude fázovať do ďalšieho obdobia) a 11 sa nerealizovalo. V konečnom dôsledku sa vyčerpalo 419 mil. eur, teda viac, ako bolo na tento cieľ vyhradené v prvej verzii programových dokumentov (378 mil. eur). Avšak kvôli pomalému čerpaniu bolo 143 mil. eur z navýšenej alokácie presunutých na zmiernenie dôsledkov energetickej krízy.

Projekty zazmluvnené ku koncu programového obdobia mali problém ukončiť realizáciu v termíne. Prostriedky alokované na odkanalizovanie aglomerácií nad 2 000 EO sa v plnej miere zazmluvnili v prvej výzve v roku 2015. Aj napriek navýšeniu alokácie nebolo možné podporiť všetky projekty a časť ostala v zásobníku.

²³ Zákon 442/2002 Z. z. o verejných vodovodoch a verejných kanalizáciách a o zmene a doplnení zákona č. 276/2001 Z. z. o regulácii v sieťových odvetviach

²⁴ Zdroj: ITMS k 1. 6. 2024

Schválené projekty však nevyčerpali alokáciu v plnej výške. Z uvoľnených zdrojov sa otvorila druhá výzva až v roku 2021²⁵. Niektoré projekty v zásobníku boli už neaktuálne alebo v povolenom termíne nerealizovateľné a ich žiadatelia sa za týchto podmienok rozhodli do druhej výzvy neprihlásiť. Priemerná dĺžka jedného projektu od podania žiadosti o príspevok až po úspešné ukončenie je cca 5 rokov a preto projekty schválené v druhej výzve nestíhajú.

Okrem načasovania výziev boli na strane administratívy nedostatky aj v príprave výziev, informovaní, dodržiavaní lehôt a systéme viacnásobných kontrol. Zhrnutie problémov spojených s EŠIF, ktoré spomaľovali čerpanie alebo prispeli k tomu, že sa žiadatelia o príspevok ani neuchádzali, je v prílohe (Tabuľka 7). MŽP SR má zodpovednosť iba za časť z nich. Systémové problémy mimo pôsobnosti ministerstva zahŕňajú obmedzenia plynúce z platnej legislatívy alebo problémy v riadení EŠIF, ktoré boli v gescii riadiaceho orgánu (MIRRI SR). Týkali sa najmä oblastí informačných systémov, podmienok verejného obstarávania a kontrol vykonávaných rôznymi subjektami. V programovom období 2021 – 2027 boli prijaté niektoré legislatívne aj riadiace zmeny, ktorých cieľom je čerpanie urýchliť. Ich efektívnosť sa ukáže až pri implementácii.

Výzvy z OP KŽP boli zamerané na výstavbu kanalizácie, nie na obnovu opotrebovaných a zastaraných sietí. Zdroje EÚ boli prioritne určené na zabezpečenie plnenia záväzkov zo smernice. Podľa údajov z PRVK 2021 – 2027 je potrebné realizovať obnovu na kanalizačnej infraštruktúre vo výške 812 mil. eur (MŽP SR, 2021). Pre slabšiu vodotesnosť kanalizácie obsahujú 30 – 50 % vôd preniknutých z vonkajšieho prostredia (MŽP SR, 2021). Opatrením existujúcej siete hrozí vyradenie kanalizácie v niektorých obciach, čím klesne celková miera pripojenia. Na obnovu kanalizácií je v tomto programovom období z Programu Slovensko 2021 – 2027 (P SK) vyčlenených 54 mil. eur, uchádzať sa ale môžu iba aglomerácie nad 2 000 EO.

Obnova stokových sietí by mala byť financovaná aj z povinnej rezervy vlastníkov vodárenskej infraštruktúry. Povinnosť vytvárať účelovú finančnú rezervu vo výške ročných odpisov, alebo z nájomného, ak sú zahrnuté v cene za vodné a stočné platí od 1. 1. 2022. Použiť túto rezervu môže vlastník vodárenskej infraštruktúry len na obnovu a to do troch rokov. Pre porovnanie, v Českej republike sa udržateľnosť a starostlivosť o existujúcu infraštruktúru plánuje na obdobie 10 rokov. Vzhľadom na limitovanú výšku príjmov z prevádzky kanalizácie sa nie všetkým slovenským vlastníkom darí účelovú finančnú rezervu tvoriť v požadovanej výške.

²⁵ Medzitým bola v roku 2018 vyhlásená výzva určená iba pre aglomerácie pod 2 000 EO v chránenej vodohospodárskej oblasti Žitný ostrov. Z ekologického hľadiska je dôležité znížiť riziko znečistenia v chránených oblastiach. Z legislatívneho hľadiska ich odkanalizovanie neprispieva k riešeniu infringementu.

3 Čo môžeme zlepšiť

3.1. Strategické plánovanie a financovanie

Slovensko by malo v ďalšom období doplniť plán rozvoja verejných kanalizácií, ktorý zohľadní environmentálne aj legislatívne potreby a finančné možnosti krajiny²⁶. Hlavným cieľom je stanovenie optimálnej koncepcie rozvoja odkanalizovania a čistenia odpadových vôd. Mal by obsahovať informáciu, kde je efektívne budovať aký typ kanalizácie a ČOV s ohľadom na morfológické, geologické a demografické faktory, ako aj na naplnenie legislatívnych záväzkov. Podmienky budovania kanalizácie alebo ČOV by mali zohľadniť ekonomické a technické aspekty s možnosťou použitia alternatívnych systémov v prípade potreby.

Pri príprave na povinnosti z novej smernice je žiaduce analyzovať možnosti vymedzenia aglomerácií nad 1 000 EO. Pri určení aglomerácií má Slovensko istú mieru flexibility. Hlavným kritériom je dostatočná koncentrácia osídlenia a hospodárskej činnosti, s odporúčanou referenčnou hodnotou 10 – 25 EO na hektár. Stanovenie hodnoty 25 EO na hektár predstavuje minimalizáciu záväzku s najmenším počtom aglomerácií. Zároveň v prípade ekonomickej a technickej primeranosti by štát mal mať ambíciu odkanalizovať aj aglomerácie s nižšou hustotou. Cieľom je určiť aglomerácie realisticky tak, aby bolo možné ich úplné odkanalizovanie. Spolu s aglomeráciami nad 2 000 EO je potrebné ich pravidelne prehodnocovať.

Modelová analýza ukazuje, že na splnenie smernice možno určiť 17 až 451 aglomerácií nad 1 000 EO. Široký rozptyl závisí od metódy určenia zastavaného územia a od zvolenej hustoty obyvateľstva²⁷. Zastavané územie je možné stanoviť podľa dát z katastra alebo podľa tzv. adresných bodov (podrobnosti v prílohe, Box 6). Pri použití metódy zastavaného územia určeného v katastri by bol minimálny počet aglomerácií 33 pri hustote vyššej ako 25 a až 406 pri hustote vyššej ako 10 obyvateľov na hektár. V prípade zastavaného územia určeného pomocou zóny 50 metrov okolo adresných bodov by pri hustote aspoň 25 bolo 144 aglomerácií nad 1 000 EO a pri minimálnej hustote 10 obyvateľov na hektár by bolo týchto aglomerácií až 451.

Tabuľka 6: Potenciálne počty aglomerácií nad 1 000 obyvateľov podľa hustoty obyvateľstva

Hustota (obyv./ha)	Metóda 1 - Kataster	Metóda 2 – adresné body, zóna 50 m	Metóda 2 – adresné body, zóna 100 m
Do 10	45	1	62
10 – 15	191	16	239
15 – 20	120	131	113
20 – 25	62	160	21
nad 25	33	144	17
Spolu ²⁸	451	452	452

Zdroj: IEP

²⁶ Plán rozvoja verejných kanalizácií pre územie SR je strategický dokument, ktorý sa aktualizuje každých 6 rokov.

²⁷ Hustota obyvateľstva slúži ako proxy veličina k hodnote počtu EO na danom území.

²⁸ Celkový počet potenciálnych aglomerácií nad 1 000 obyvateľov sa líši podľa stanovenia zastavaného územia podľa katastra/adresných bodov.

Údaj o počte obyvateľov obcí by mal byť doplnený o počet prechodných pobytov, študujúcich, pracujúcich, turistov. Verejne dostupný počet trvalo žijúcich obyvateľov v obci nie je vždy realistický. Je vhodné ho doplniť z existujúcich zdrojov, napríklad o počte turistov či využívania služieb návštevníkmi z iných lokalít. Presnejší odhad môžu mať samotné obce z vlastných zisťovaní. Okrem toho je vhodné pri plánovaní infraštruktúry brať do úvahy aj demografický vývoj obcí. Tieto dáta by mali tvoriť súčasť výpočtu EO aglomerácie.

S novou smernicou bude potrebné vypracovať národný implementačný program spolu so stratégiou financovania. Národný program s popisom potrebných investícií, kalkuláciou nákladov a predpokladanými zdrojmi má byť pripravený do 1. 1. 2028. Program ovplyvní prípravu budúcich rozpočtov pre štrukturálne fondy. Na dobudovanie kanalizácií bude potrebné využiť európske aj štátne zdroje, spolu s príjmami za stočné. Smernica stanovuje aj požiadavku na vytvorenie organizácií zodpovednosti výrobcov tvoriacich mikropolutanty (farmaceutika a kozmetické výrobky), čo tiež môže priniesť dodatočné financie.

Podmienky čerpania z EŠIF a Envirofondeu pre rôzne investície určí stratégia financovania. Zatiaľ čo v minulosti smerovali EŠIF takmer výlučne do aglomerácií nad 2 000 EO, v súčasnosti sú cez regionálne investície podporované aj menšie aglomerácie. Vzhľadom na novú smernicu je na zváženie zvýšenie priority podpory aglomerácií nad 1 000 EO. Je tiež možné otvoriť Envirofond aj pre nevyriešené aglomerácie nad 2 000 EO. V dôsledku menej prísnych podmienok pre čerpanie z Envirofondeu by však mohlo dôjsť k veľkému náporu žiadostí, s prípadným odlivom z EŠIF²⁹. Je žiaduce porovnať podmienky podávania žiadostí, čerpania prostriedkov a následnej kontroly v oboch zdrojoch, s potenciálnym zjednodušením pre EŠIF.

Slovenská republika by mala zabezpečiť dlhodobú udržateľnosť financovania investícií, rekonštrukcií a bežnej prevádzky celej stokovej siete. Nastavenie udržateľnosti bude vyžadovať zhodnotenie hospodárenia vodárenských spoločností a prípadné prehodnotenie cien vodného a stočného. Je tiež potrebné vyhodnotiť stav infraštruktúry a stanoviť prevádzkový dlh. V prípade ČOV je vhodné zamerať sa aj na ich terajšie a budúce kapacity a technológie tak, aby sa zabezpečila kompatibilita so smernicou.

3.2. Administratívne procesy

Pre naplnenie európskych záväzkov je potrebné nastaviť prioritu pre odkanalizovanie aglomerácií na 98 %. Výnimku pre pripojenie dodatočných obyvateľov možno stanoviť ako prekročenie 1,5-násobku priemerných nákladov v danej oblasti. Prioritná podpora pre dosiahnutie 98 % miery pripojenia by tiež motivovala obce budovať kanalizáciu jednorazovo a efektívnejšie. Zároveň záujem veľkých aglomerácií o podporu z EŠIF klesá už pri cieľovej hodnote 85 % aj z dôvodu nedosiahnuteľnosti pripojenia všetkých obyvateľov.

²⁹ To sa ukázalo pri aglomeráciách pod 2 000 EO v chránených vodohospodárskych oblastiach. Oblasť Žitného ostrova mala v rokoch 2018 – 2023 samostatnú výzvu EŠIF, v ktorej bolo zazmluvnených 5 projektov. Ďalších 10 žiadateľov, ktorí by patrili medzi oprávnených, sa o EŠIF neuchádzali a kanalizačný projekt realizovali radšej z prostriedkov Envirofondeu. Novootvorené výzvy z regionálnych územných investícií pre < 2 000 EO budú testom záujmu malých aglomerácií o projekty z EŠIF.

Pre lepšiu pripravenosť žiadateľov je vhodné finančne podporiť prípravu projektovej dokumentácie. V súčasnosti môžu obce financovať projektovú dokumentáciu úverom z Envirofonde, s refundáciou z EŠIF pri úspešnej realizácii v tom istom programovom období. Napríklad v Českej republike pred začiatkom nového programového obdobia dotovali projektovú dokumentáciu samosprávne kraje. Správcom dotácií by na Slovensku mohol byť Envirofond, s výzvou zameranou na túto oblasť. Obce by tak mali v čase otvorenia výziev k dispozícii projektovú dokumentáciu bez rizika utopených nákladov.

Otvorenou otázkou pri vysporiadaní pozemkov ostáva, akým spôsobom zosúladiť verejný záujem a vlastnícke práva. Legislatívne požiadavky pre výstavbu kanalizácií by mali byť rovnocenné podmienkam pre iné líniové stavby. Ide predovšetkým o zmiernenie podmienok preukazovania vlastníctva pozemkov v prípade rekonštrukcií alebo nových stavieb v extraviláne a pod cestnými komunikáciami v intraviláne. Je potrebné určiť, kedy a za akých podmienok SPF umožní prevod alebo zriadenie vecného bremena na pozemkoch nezistených vlastníkov pre výstavbu kanalizácie. Napríklad v Českej republike sa nehnuteľnosť nedostatočne identifikovaného vlastníka, s ktorou sa nenakladá aspoň 10 rokov, automaticky stáva majetkom štátu³⁰.

Pre zvýšenie efektivity investícií z EŠIF je potrebné:

- **Otvoriť výzvy pre všetky aglomerácie, ktoré nie sú v súlade so smernicou.** Ak nedosahujú pripojenosť 98 % alebo potrebný stupeň čistenia, nemali by byť z podpory vopred vylúčené. Týka sa to aglomerácií s pripojenosťou medzi 85 a 98 %, tých s viac ako 2 000 EO na IPS, tých, čo presiahli hranicu 2 000 EO nedávno a tiež tých, ktoré majú vybudovanú sieť, ale chýbajú im odbočenia po hranice pozemkov.
- **Otvárať výzvy na začiatku programového obdobia.** V úvodných výzvach je možné prekročiť alokáciu a tým predísť nedočerpaniu na konci obdobia. Pre časovú náročnosť projektov výstavby kanalizácie nie je ideálne otvárať výzvy ku koncu alebo po skončení programového obdobia. Pri zostatku prostriedkov môžu byť podporené úspornejšie projekty, napríklad malé ČOV alebo príprava projektovej dokumentácie.
- **Zlepšiť komunikáciu výziev.** Predvídateľný harmonogram s podrobnou špecifikáciou oprávnených žiadateľov a výdavkov pre nasledujúce dva roky by poskytol žiadateľom priestor na prípravu a aktualizáciu projektov. Podmienky výzvy by mali byť nastavované v dialógu s obcami a vodárenskými spoločnosťami. Súčasťou pravidelného dátového zberu a prípravy výziev by mali byť stretnutia a konzultácie medzi vyhlasovateľom resp. správcom výzvy a aglomeráciami, ktoré neprejavujú záujem o výzvy.
- **Monitorovať čerpanie.** Systematický monitoring čerpania a pravidelné správy by boli príležitosťou pre realokáciu zdrojov tam, kde budú efektívne využité. Napríklad v Poľsku prebiehajú monitorovacie stretnutia medzi zodpovednými inštitúciami na dvojtýždňovej báze. Monitoring umožňuje predísť neskorému uvoľňovaniu výziev a znižuje tlak na žiadateľov a administratívu. Okrem financií

³⁰ Zákon č. 89/2012 Sb. Občanský zákonník

je žiaduce sledovať aj výsledkové ukazovatele ako dĺžku vybudovaných sietí, počet napojených EO a súlad aglomerácie so smernicou.

- **Zjednodušiť byrokratické požiadavky na žiadateľov.** Je vhodné odstrániť menej dôležité požiadavky a požadovať niektoré doklady len v individuálnych rizikových prípadoch. Spôsob dokladovania má byť jasne formulovaný a konzistentný naprieč hodnotiacimi kolami. Je vhodné porovnať nároky na projekty v Envirofonde a EŠIF, vrátane kontrol, vykazovania a merateľných ukazovateľov. Možné zjednodušenia je dôležité komunikovať s obcami a inými zúčastnenými orgánmi, najmä MIRRI SR a ÚVO.
- **Konsolidovať štruktúru dotácií.** Nemusí byť efektívne vyhlasovať príliš špecifické výzvy, napríklad z aglomerácií pod 2 000 EO v chránených oblastiach sa v P SK doteraz prihlásil iba 1 projekt. Je možné posúdiť zlúčenie výziev a špecifikácií v rámci podpory z Envirofonde do jednej kategórie.
- **Zvážiť rozšírenie oprávnených výdavkov.** Pre zvýšenie miery pripojenia by mohli byť zahrnuté kanalizačné prípojky, ktoré sú oprávneným nákladom napríklad v Českej republike. To by znamenalo navýšenie rozpočtu na výstavbu stokovej siete asi o 11 %³¹. Je vhodné porovnať aj podmienky oprávnenosti výdavkov pri projektoch z Envirofonde a EŠIF a o prípadnom zahrnutí iných výdavkov diskutovať s obcami.

3.3. Dáta, kontroly, sankcie

Téma verejných kanalizácií by mala mať na MŽP SR prideleného gestora zodpovedného za centralizáciu dát a spoluprácu s inými úradmi. Doposiaľ sa všetky úrady problematikou zaoberali najmä z pohľadu svojich kompetencií. Ako navrhuje aj NKÚ SR (NKÚ SR, 2022), je potrebné zaviesť na MŽP SR centrálnu a informačnú základňu, zodpovednú za analýzu dát, monitorovanie pokroku a pravidelné informovanie vedenia ministerstva. Gestor by mal zodpovedať za aktívnu komunikáciu s dotknutými stranami, identifikáciu problémov a navrhovanie riešení. Súčasťou riadenia agendy by bol aj dohľad nad pravidelnou aktualizáciou dát o aglomeráciách, metodík a výstupných údajov.

Je žiaduce zverejniť presnú polohu aglomerácií s riešením odpadových vôd a vypracovať metodiku výpočtu ich veľkosti v EO. Lokalitu aglomerácie je potrebné zverejniť v elektronickej mapovej forme, obdobne ako v Českej republike (Mapa 2). Okrem toho by mali byť zverejnené údaje o existujúcej a plánovanej kanalizačnej infraštruktúre, ako aj podkladové dáta výpočtu veľkosti aglomerácie v EO. Zverejnené a pravidelne aktualizované by mali byť všetky aglomerácie.

Informačný systém pre centrálnu evidenciu IPS zvýši transparentnosť. Absencia dát o žumpách a iných alternatívach čistenia na úrovni nehnuteľnosti komplikuje vykazovanie údajov či kontroly vývozov. Údaje o vydaných povoleniach na IPS zo stavebných a okresných úradov nie sú na tento účel dostatočné. Informačný systém by mal obsahovať aj záznamy o kontrolách a sankciách. Ak by bol súčasťou plánovaného IS Voda, bolo by možné prepojiť všetky relevantné informácie o čistení a stave vôd.

³¹ Detaily výpočtu sú uvedené v dátovej prílohe.

System pravidelných kontrol IPS a postihovanie znečisťovateľov by bol prínosom pre ochranu životného prostredia aj plnenie záväzkov smernice. Pravidelná kontrola IPS môže Slovensku pomôcť aj pri komunikácii s EK ohľadom infringementov. Register IPS a kontrolná povinnosť budú súčasťou novej smernice, podrobnosti môže určiť neskorší vykonávací predpis. Napríklad v Českej republike majú orgány vodnej správy na úrovni samosprávnych krajov povinnosť skontrolovať určitý počet IPS ročne. Výhodou je, že kontrolným subjektom nie sú priamo obce, ktoré nemusia mať záujem svojich obyvateľov postihovať. Alternatívne by vlastníak nepripojenej nehnuteľnosti mohol predkladať doklady o nakladaní s odpadovými vodami IPS. Sankcie majú dostatočne motivovať obyvateľstvo k riadnemu vyvážaniu žúmp do ČOV.

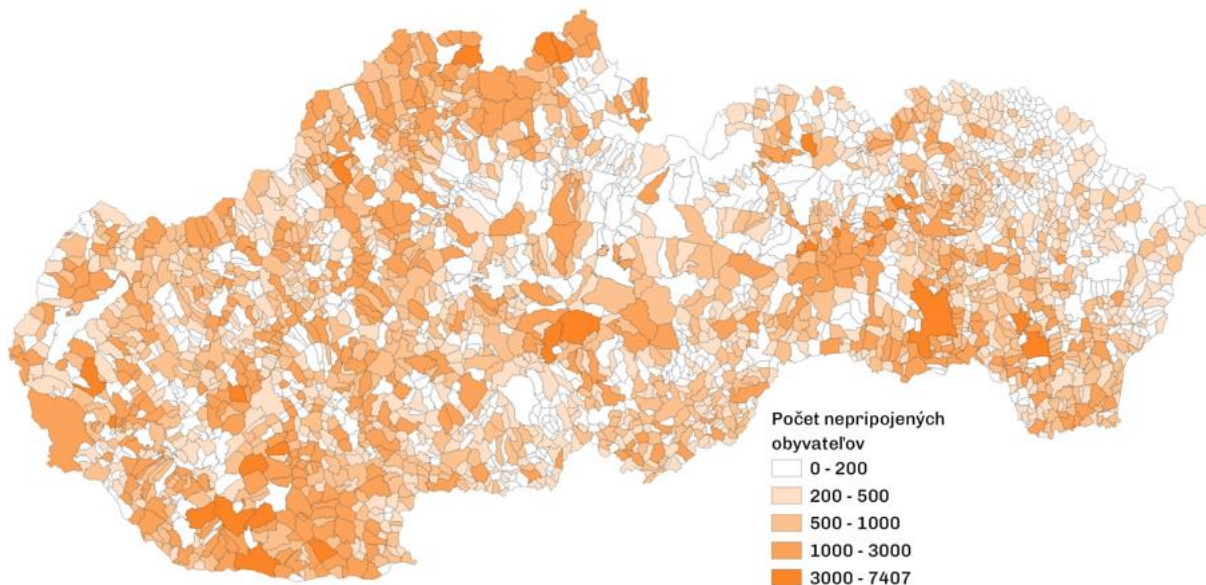
Systematickej kontrole by mala podliehať aj pripojenosť v lokalitách, kde je kanalizácia dostupná. Efektívnejšie vymáhanie pripojenia na existujúcu kanalizáciu zvýši súlad so smernicou a zjednoduší plnenie merateľného ukazovateľa pre príjemcov EŠIF. Pripojenie nízkopříjmových skupín obyvateľstva možno podporiť dotáciou na stavbu domovej prípojky. Na vykonávanie kontrol IPS aj pripojenia bude potrebné zabezpečiť dostatočné personálne kapacity. Podobne ako pri nakladaní s IPS je potrebné nastaviť účinné sankcie. Prínosom môže byť aj podporná kampaň a osвета o pozitívach verejných kanalizácií zo strany samospráv.

Bibliografia

- EEA. (2024). *Slovakia overview*. Dostupné na Internete: <https://water.europa.eu/freshwater/countries/uwwt/slovakia>
- EK. (2019). *November infringements package: key decisions*. Dostupné na Internete: https://ec.europa.eu/commission/presscorner/detail/en/inf_19_6304
- Environmentálny fond. (15. 10 2024). *Špecifikácia činností podpory formou dotácie na rok 2024*. Dostupné na Internete: <https://envirofond.sk/wp-content/uploads/2023/10/Specifikacia-cinnosti-podpory-formou-dotacie-na-rok-2024.pdf>
- Federal Ministry Austria Agriculture, R. a. (2021). *Überarbeitung der Kommunalen Abwasserrichtlinie (91/271/EWG)*. Viedeň.
- IEP. (2023). *Priorizácia investičných projektov v rezorte MŽP SR*.
- IFP, NF EU BA. (2017). *Skrytý poklad v samospráve*.
- Kmecl, A. (2017). How to handle proceedings invoking non-compliance with EU water law: Urban Waste Water Treatment Directive (91/271/EEC).
- MGMŽŚ. (2019). *Wytyczne do wyznaczania, zmiany lub likwidacji obszarów i granic aglomeracji*. Dostupné na Internete: <https://www.gov.pl/attachment/4c7272e7-9b3a-4dd2-bb63-0c3f481ca4c7>
- MV SR. (2024). Register Adries - Register vchodov (orientačných čísiel). Dostupné na Internete: <https://data.slovensko.sk/datasety/db1e7bd7-a7d4-4eac-8e5e-0c843b9dc7d5>
- MŽP SR. (2021). *Plán rozvoja verejných vodovodov pre územie SR na roky 2021 - 2027*. Dostupné na Internete: <https://www.minzp.sk/voda/verejne-vodovody-verejne-kanalizacie/>
- MŽP SR. (2021). *Plány obnovy verejných vodovodov (VV) a verejných kanalizácií (VK)*. Dostupné na Internete: <https://www.minzp.sk/voda/verejne-vodovody-verejne-kanalizacie/>
- NKÚ SR. (2021). *Správa o výsledku kontroly 2021: Hospodárenie, správa a nakladanie s majetkom v Slovenskom pozemkovom fonde*. Dostupné na Internete: https://www.nku.gov.sk/documents/33855/590548/Sprava_SPF.pdf/20b92c97-7eee-fef3-c8b7-c4ab9c9a5bcd?t=1699827978838
- NKÚ SR. (2022). *Správa o výsledku kontroly 2022: Čistiarne odpadových vôd a odkanalizovanie SR*. Dostupné na Internete: <https://www.nku.gov.sk/documents/33855/1318343/%25C4%258Cistiarne%2Bodpadov%25C3%25BDch%2Bv%25C3%25B4d%2Ba%2Bodkanalizovanie%2BSR.pdf/bf24a5a0-7a56-5c3e-8544-340b3f1aabea?version=1.0&t=1703176305677&download=true&objectDefinitionExternalReferenceCode=0a58>
- Štatistický úrad SR. (2021). *Sčítanie obyvateľov, domov a bytov 2021*.
- ÚVZ SR. (2024). *Výročné správy*. Dostupné na Internete: <https://www.uvzsr.sk/web/uvz/vyroczne-spravy>
- VÚVH. (2024). *ZberVaK*.

Prílohy

Mapa 3: Počet obyvateľov nepripojených na kanalizáciu v obciach SR v roku 2023

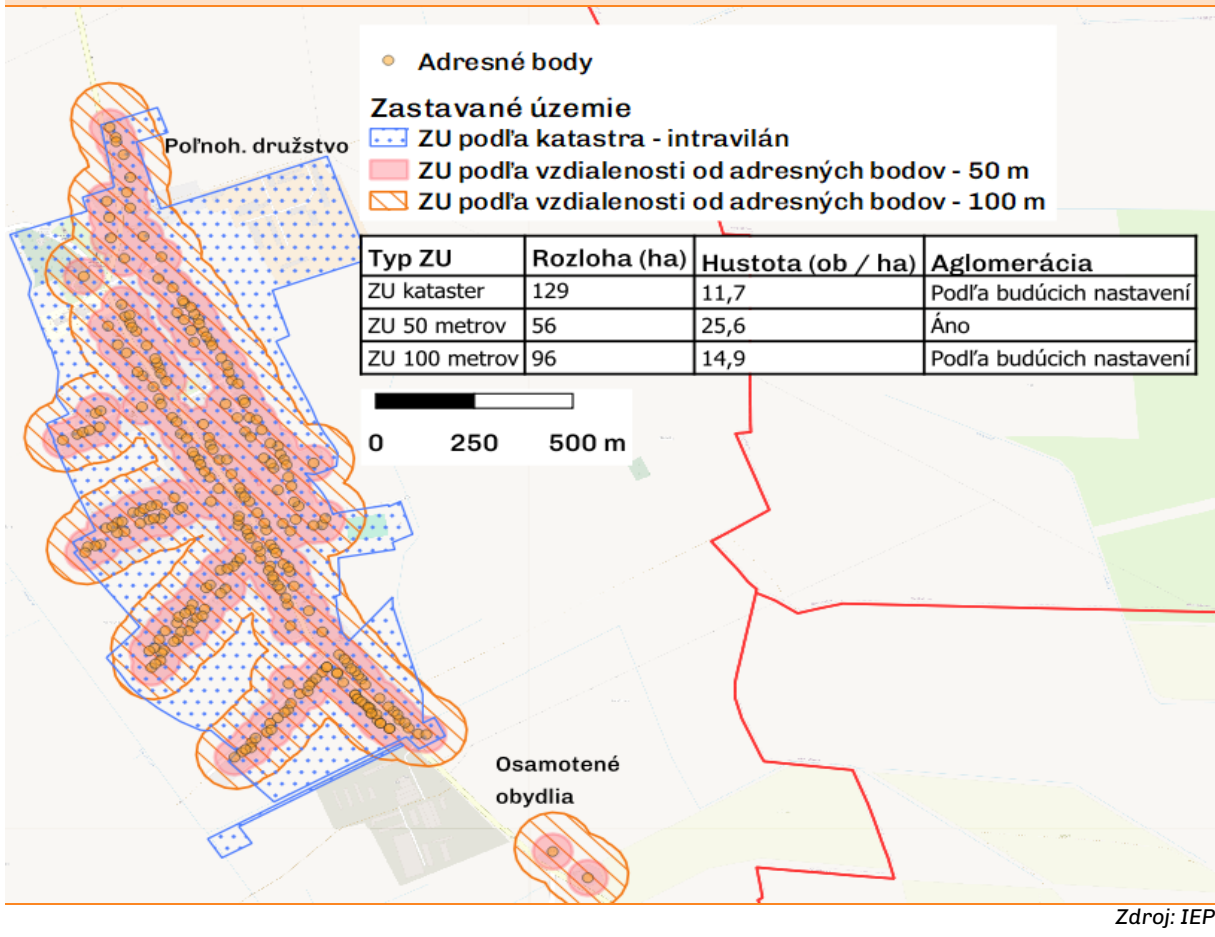

Zdroj: ZberVaK (2023)

Box 6: Ako určiť zastavané územie v obci

Na vymedzenie aglomerácií bude potrebné pre každú obec zvlášť určiť územie, ktoré je potrebné riešiť z hľadiska odvádzania odpadových vôd. Odkanalizovať je potrebné iba intravilán, nie celé katastrálne územie obce. Relevantná oblasť môže byť vymedzená na základe zastavaného územia zakresleného v katastri. Problémom však je, že tento zdroj nie je konzistentný naprieč celou krajinou. Údaje nie sú niekedy aktuálne a nepokrývajú novú, už existujúcu výstavbu. Niekedy zahŕňajú aj pozemky pod priemyselnými a poľnohospodárskymi podnikmi a niekedy nie. Alternatívou k údajom z katastra je lokalizovať zastavané územie spojením zón v okolí adresných bodov. Adresné body poskytujú súradnice všetkých adries na Slovensku³². Výhodou je, že táto metóda je jednotná naprieč celou krajinou a dostatočne presne určí územie, v ktorom žijú obyvatelia. Nevýhodou však je, že v prípade roztrúsených obydľí je potrebné arbitrárne určiť, ktoré adresy sú ešte časťou zastavaného územia a ktoré sú už mimo. Je preto potrebné stanoviť si jednotnú metodiku určenia zastavaného územia a zverejniť ju spoločne so zakresleným zastavaným územím.

Mapa 4: Príklad problému určenia zastavaného územia – obec Malčice, okres Michalovce

³² Údaje sa nachádzajú na data.gov.sk ako Regíster vchodov (MV SR, 2024).

Tabuľka 7: Problémy investorov pri financovaní kanalizácií z OP KŽP (2014 – 2020) a zmeny v P SK (2021 – 2027)

Oprávnení žiadatelia	Zoznam oprávnených žiadateľov neobsahuje úplný zoznam aglomerácií, ktoré sú v nesúlade so smernicou EK. Zoznam vychádza z priorit financovania stanovených v PRVK. O podporu z EŠIF sa napríklad nemôžu uchádzať aglomerácie, ktoré presiahli hranicu 85 % pripojených obyvateľov (Pezinok), aglomerácie, ktoré presiahli 2 000 EO v posledných rokoch (Láb), ani aglomerácie, ktoré majú hlavný kanál vybudovaný, ale nemajú postavené odbočenia po hranice pozemkov (Jarovnice).
Načasovanie výziev	Prvá výzva na výstavbu stokových sietí a ČOV v programovom období 2014 – 2020 bola vyhlásená v roku 2015. Ďalšie financie sa podarilo získať a novú výzvu vyhlásiť až v roku 2021, kedy už nebolo možné všetky projekty realizovať v danom termíne a pre nárast cien v stavebníctve ani za pôvodnú cenu. <u>Zmeny:</u> Prvá výzva na výstavbu stokových sietí a ČOV v aglomeráciách nad 2 000 EO programovom období 2021 – 2027 bola vyhlásená až v 3. kvartáli 2023. Súviselo to s neskorou prípravou programových dokumentov a dobiehaním predošlého programového obdobia. Výzva je ešte stále otvorená. Nasledovali výzvy pre fázované projekty. Na roky 2024 a 2025 nie je naplánovaná ďalšia podobná výzva.
Informovanie o výzvach	Informačný web pre eurofondy je neprehľadný a užívateľsky neprívetivý. Harmonogramy výziev boli zverejňované neskoro, zároveň boli iba orientačné a nedodržiavali sa. Podrobnosti o podmienkach výziev vrátane zoznamu oprávnených žiadateľov neboli avizované vopred. Žiadatelia po vyhlásení výzvy v úsilí podať žiadosť skôr, ako sa alokácia minie, podávali nekvalitné, staršie projekty bez potrebnej aktualizácie. <u>Zmeny:</u> Koncom roka 2023 boli zverejnené harmonogramy výziev na roky 2024 a 2025. Aktualizovaný harmonogram na rok 2025 vydaný v decembri 2024 je zásadne odlišný od prvej verzie. Harmonogram na rok 2026 nie je dostupný.
Administratívna náročnosť	Žiadosť o nenávratný finančný príspevok (ŽoNFP) vyžaduje veľké množstvo dokladov. Spôsob dokazovania niektorých skutočností sa mení aj medzi hodnotiacimi kolami. Väčšina ŽoNFP je pri podaní nekompletná a je potrebné od žiadateľov chýbajúce doklady dožadovať, čo predlžuje hodnotiaci proces. Ak ich žiadatelia nestihnú doplniť v potrebnej lehote, stáva sa, že radšej vezmú žiadosť späť a podajú ju znova neskôr.
Nedodržiavanie lehôt	V niektorých výzvach sa lehoty na posúdenie ŽoNFP predlžovali kvôli nerovnomernej záťaži ľudských zdrojov pri súbežných výzvach aj kvôli dožadovaniu chýbajúcich dokladov. Proces odborného hodnotenia spomaľovali aj postupne pridané úlohy základe odporúčania vládneho auditu, najmä požiadavka vykonávať vlastný prieskum trhu, overovať správne rozhodnutia stavebných úradov či zisťovať konflikt záujmu medzi hodnotiteľmi. S dodržiavaním lehôt sa meškalo aj pri kontrolách a pri úhradách žiadostí o platbu, čo mohlo spôsobiť prijímateľom problémy s likviditou (Tabuľka 8).

	<p><u>Zmeny:</u> Doteraz podané projekty P SK boli vyhodnocované rýchlejšie, priemerná doba vyhodnotenia žiadostí je 125 dní, pri fázovaných projektoch 20 dní. Vlastný prieskum trhu sa nerealizuje.</p>
Finančná náročnosť	<p>S projektom EŠIF sa spájajú výdavky, ktoré žiadateľ musí nájsť vo vlastnom rozpočte. Jedným z nich je spolufinancovanie vo výške 8 % (Bratislavský kraj 15 %). Projektová dokumentácia (PD) síce je oprávneným výdavkom, pokiaľ bola obstaraná od začiatku programového obdobia, ale iba za podmienky realizácie a naplnenia ukazovateľov projektu. Investori môžu váhať s prípravou PD, ak nevedia, či a kedy sa budú môcť uchádzať o financovanie. Medzi neoprávnené výdavky patria napríklad kanalizačné prípojky alebo obnova cestného povrchu v oboch smeroch, ktorú niekedy vyžaduje vlastník komunikácie. Neoprávnené náklady vznikajú aj pri neočakávaných zmenách oproti položkovému rozpočtu, ktoré sa ukážu ako potrebné až pri stavbe. V období udržateľnosti musí vlastník diela držať povinnú finančnú rezervu a platiť energie za čerpadlá.</p> <p><u>Príklad Poľsko:</u> Schválené náklady na projekt je možné počas realizácie flexibilne zvýšiť, pokiaľ sa preukáže opodstatnenosť a poskytovateľ dotácie má voľné finančné prostriedky. Tiež je možné počas realizácie projekt rozšíriť.</p>
Verejné obstarávanie (VO) a kontroly	<p>VO je kritickým bodom projektu, pretože pochybenie pri VO môže viesť až ku korekciám, teda ku kráteniu príspevku podľa závažnosti zistenia. To môže obec dostať do finančných ťažkostí a zabrzdiť rozvojové projekty na niekoľko rokov dopredu. Proces VO kontrolujú rôzne orgány: MŽP SR (SAŽP), ÚVO SR, MIRRI SR, MF SR. Zistenia týchto orgánov si niekedy odporujú, sú vnímané ako subjektívne, nepredvídateľné a dlho trvajú. Pri nesúhlase s výsledkom kontroly sa mohol kontrolovaný subjekt obrátiť na Radu ÚVO.</p> <p><u>Zmeny:</u> ÚVO SR bol ustanovený ako jediný kontrolný orgán. Zmeny v zákone o VO prinášajú zjednodušenie podmienok, ale aj vyššie riziko korekcií pre prijímateľa. Vypustenie ex ante kontroly je úsporou času, ale môže aj znamenať, že pochybenie vo VO zistí prijímateľ neskôr, kedy už bude ťažké chybu napraviť. Podobne zvýšenie limitov zákaziek a uvoľnenie povinných kontrol znamená jednoduchšie obstaranie, ale aj negatívne dôsledky, ak sa pri implementácii zistí nehospodárnosť. Pri nesúhlase s výsledkom kontroly majú žiadatelia slabšie možnosti odvolania na predsedu ÚVO alebo na súd.</p> <p><u>Príklad Česko:</u> Na urýchlenie implementácie sa o financovanie môžu uchádzať iba projekty, ktoré majú ukončené VO a predložia zmluvu o dielo.</p>

Tabuľka 8: Trvanie administratívnych procesov v OP KŽP a P SK (kalendárne dni)

Program	Min	Priemer	Max
OP KŽP (43 projektov)			
Od podania po schválenie ŽoNFP*	64	133	317
1. ex ante kontrola VO	48	68	85
2. ex ante kontrola VO	17	129	444
Štandardná/následná ex post kontrola VO	0	39	149
Od prijatia žiadosti o platbu po jej úhradu	1	40	917
P SK (13 nových a 10 fázovaných projektov)			
Od podania po schválenie ŽoNFP - nové projekty	86	124	137
Od podania po schválenie ŽoNFP - fázované projekty	1	20	61

* Iba schválené projekty. Neobsahuje projekty podané v roku 2015, ktoré spadli do zásobníka a boli schválené až v roku 2021. Ak by sa započítali aj tieto projekty, priemerná dĺžka vyhodnotenia ŽoNFP by vzrástla na 452 dní.

Zdroj: SEPP
MŽP SR